

Cyfarwyddwr Cyffredinol
Sefydliad Iechyd y Byd

Annwyl Gyfarwyddwr Cyffredinol

Pwysigrwydd iaith mewn gwasanaethau iechyd a gofal yng nghyd-destun Covid-19

Wrth i ni wyllo pandemig Covid-19 yn lledaenu ar draws y byd, mae'n amlwg fod y sector iechyd a gofal cymdeithasol dan bwysau anferthol na welwyd ei debyg erioed o'r blaen - a phawb yn ceisio gwneud eu gorau glas i atal effaith y storm sy'n ein hwynebu. Ar adegau fel hyn, cawn ein hatgoffa hefyd am y rhai hynny sydd mewn trallod - rhai yn ddifrifol wael yn yr ysbyty yn ymladd am eu bywydau, eraill yn ynysu'n unig gartref neu'n gwarchod aelodau bregus o'r teulu, boed yn bobl hŷn neu'n blant ifanc. Byddai rhai yn dadlau nad yw iaith yn flaenoriaeth iddynt dan y fath amgylchiadau heriol; ond y gwir amdani yw na fu erioed adeg mor bwysig i siaradwyr gael derbyn gwasanaethau yn eu dewis iaith, siaradwyr Cymraeg, Ffrangeg, Sbaeneg, Basgeg neu ieithoedd eraill sydd mewn cyd-destun lleiafrifol. Wrth i'w pryder gynyddu, bydd llawer o gleifion yn dibynnu fwyfwy ar eu mamiaith i gyfathrebu ac, o gael derbyn 'cynnig rhagweithiol' o wasanaethau ieithyddol addas, gellir hyrwyddo asesiad dilys, diagnosis cywir a sicrhau gwell dealltwriaeth o'r driniaeth a'r gofal. Nid mater i siaradwyr ieithoedd lleiafrifol yn unig yw hwn. Mae data brawychus yn datgelu bod cleifion yn cael eu gadael ar ôl oherwydd diffyg cyfathrebu yn eu mamiaith. Gweler <https://www.propublica.org/article/hospitals-have-left-many-covid19-patients-who-dont-speak-english-alone-confused-and-without-proper-care> . Rhaid cofio hefyd am y rhai hynny sy'n fregus ac yn unig wrth ynysu gartref – gallant gael eu cysuro o gael torri gair yn eu dewis iaith gyda gofalwyr a gwirfoddolwyr.

Mae iaith yn fater hollbwysig ym mhob achos o reoli argyfwng. Beth sydd bwysicach na gallu cyfathrebu â dinasyddion yn eu hiaith eu hunain er mwyn rhannu gwybodaeth, rhoi cyfarwyddiadau a thawelu meddyliau er mwyn cynnal cydlyniant cymdeithasol ac ymddiriedaeth mewn awdurdodau cyhoeddus? Nid eilbeth yw cyfathrebu. Mae'r ffordd y mae awdurdodau cyhoeddus a gwahanol ddarparwyr iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn ymdopi â chydymffurfiaeth yn ystod y cyfnod hwn o ansefydlogrwydd yn bwysig. Rydym yn hollol ymwybodol bod awdurdodau cyhoeddus a chyflenwyr o dan bwysau aruthrol i ymdopi â'r sefyllfa argyfyngus o ddydd i ddydd. Fodd bynnag, rydym yn credu'n gryf bod yn rhaid parchu safonau iaith ochr yn ochr â safonau eraill y sector.

Rydym ni sydd wedi llofnodi isod yn credu bod brwydro dros iaith yn rhan o frwydr ehangach dros gyfiawnder cymdeithasol. Dyma sydd wrth wraidd ein hymgyrch. Dyna pam yr ydym yn galw am wasanaethau ieithyddol addas yn y sector gyhoeddus, yn enwedig yng nghyd-destun iechyd a gofal cymdeithasol, lle mae sicrhau cyfiawnder i unigolion yn allweddol ar adeg pan fyddant yn teimlo'n fwyaf agored i niwed ac yn anghenus.

Anogwn Sefydliad Iechyd y Byd, yr awdurdodau, ar gwasanaethau iechyd cyhoeddus i wneud datganiad cyhoeddus yn amlinellu pwysigrwydd gwasanaethau iaith ar draws y sector yn ystod yr argyfwng hwn, ac i atgoffa darparwyr am y ffordd y gall gwasanaethau ieithyddol addas atgyfnerthu eu gallu i ddarparu gofal iechyd a chymdeithasol effeithiol o'r safon uchaf.

Yr eiddoch yn gywir

- Gwerfyl Roberts, Cadeirydd, Is-grŵp Iechyd, Cymdeithas yr Iaith Gymraeg
- Dr Emyr Humphreys, Ymgynghorydd Rheumatoleg, Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg
- Beti George, Darlledwr, ac Ymgyrchydd Dementia
- Dr Elin Walker Jones, Seicolegwr Clinigol, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwalader
- Dr Conor Martin, Ymgynghorydd mewn Gofal yr Henoed, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwalader
- Dafydd Meurig, Aelod Cabinet Oedolion, Iechyd a Llesiant, Cyngor Gwynedd
- Dr Llinos Roberts, Meddyg Teulu, Y Tmbl
- Sara Vaughan, Rheolwr Datblygu'r Gymraeg, Ysgol Meddygaeth Prifysgol Caerdydd

ENDORSERS/SIGNERS FROM CANADA

INSTITUTIONS/ORGANIZATIONS

- **ACUFC (Association des collèges et universités de la francophonie canadienne)**
- **Fédération des communautés francophones et acadienne du Canada (Ottawa)**
- **ICRML (Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques)**
- **Institut du Savoir Montfort (ISM)**
- **SSF (Société santé en français)**
- **CHSSN (Community Health and Social Services Network)**
- **CCS (Collective Community Services)**
- **4 Korner (Laurentides, Québec)**
- **Townshippers' Association (Sherbrooke, Québec)**
- **Assistance and Referral Center (Greenfield Park, Québec)**
- **CAMI (Council for Anglophone Magdalen Islanders)**
- **ECOL (English Community Organization of Lanaudière)**
- **QCGN (Quebec Community Groups Network)**
- **Vision Gaspé-Percé Now**
- **Montréal West Island Integrated University Health and Social Services Centre**
- **ECO-02 (English Community Organization Saguenay-Lac-Saint-Jean)**
- **Integrated Health and Social Services University Network for West-Central Montreal**
- **Literacy Quebec**

INDIVIDUALS

- Annie Bédard, Directrice générale, Société santé en français (Manitoba)
- Lynn Brouillette, PDG, Association des collèges et universités de la francophonie canadienne
- Linda Cardinal, Chargée de mission pour le développement de la recherche, Université de l'Ontario français et professeure titulaire École d'études politiques, Université d'Ottawa
- Stéphanie Collin, professeure à l'École des hautes études publiques de l'Université de Moncton
- Jacques Paul Couturier, président, Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques
- Danielle de Moissac, Professeure agrégée, cheffe du département des sciences expérimentales, Université de Saint Boniface (Manitoba)
- Éric Forgues, Directeur général, Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques
- Érik Labelle Eastaugh, Directeur, Observatoire international de droits linguistiques (Moncton, Nouveau-Brunswick)
- Francis LaBossier, Président, Santé en français (Manitoba)

- Dr. Bernard Leduc, PDG, Hôpital Montfort (Ottawa)
- Anne Leis, Présidente de la Société Santé en français et professeure au département de la Santé Communautaire et Epidémiologie, Faculté de Médecine de l'Université de la Saskatchewan
- Denis Prudhomme, Vice-président associé à la recherche et Directeur, Institut du Savoir Monfort, Hôpital Montfort (Ottawa)
- Sébastien Savard, Professeur agrégé, directeur intérimaire de l'École de service social, Université d'Ottawa (Ontario)
- Sanni Yaya, Professeur et titulaire de la Chaire Léopold Senghor sur la santé mondiale (Université d'Ottawa)
- Lorraine O'Donnell, Affiliate Assistant Professor and Coordinator-Researcher, Quebec English-Speaking Communities Research Network (QUESCREN), School of Community and Public Affairs, Concordia University (Montreal, Quebec)
- Patrick Donovan, Associate Coordinator, Quebec English-speaking Communities Research Network (QUESCREN), School of Community and Public Affairs, Concordia University (Montreal, Quebec)
- Ann Marie Powell, President of the board of directors, Megantic English-speaking Community Development Corporation (MCDC)
- Brian Gignac, Executive Director, Megantic English-speaking Community Development Corporation (MCDC)

ENDORSERS/SIGNERS FROM CATALONIA

- **SOCDEMCAT** (The Catalan Association of Medical Enciclopaedic Dictionary)

ENDORSERS/SIGNERS FROM THE BASQUE COUNTRY

ORGANISATIONS/INSTITUTIONS

- **Administrazioa Euskaraz Taldea**, Group for Public Administration in Basque
- **Aintzat** – Health professionals and patients group for health services in Basque
- **EHE** (Euskal Herriean Euskaraz) Organisation for the revitalization of the Basque language
- **EH Bildu**, Basque Political Party, with representation in the Basque, Navarrese and Spanish Parliaments
- **Euskal Herriko Bilgune Feminista** Feminist Movement of the Basque Country.
- **Euskal Herriko Emakumeok Mundu Martxa**, Feminist association of the Basque Country
- **EHKolektiboa**, (Collective of farmers and neighbor who work and promote agroecology in the Basque Country)
- **ELA (Eusko Langileen Alkartasuna)** -Basque Workers Union
- **Geltoki kooperatiba** (Geltoki cooperativist and cultural association)
- **Hiruki Larroxa Kolektiboa** (Rose Triangle Group), LGTBQ critical thinking organization.
- **Hizkuntz Eskubideen Behatokia**, or Language Rights' Watch
- **LAB (Langile Abertzaleen Batzorea)**, Worker's Union
- **Medikuntza Asanblada** - (Assembly of Medical Students of the UPV/EHU-University of the Basque Country)
- **Naziogintza Taldea**, Cultural and Political group for the Basque language
- **OEE** (Osasungoa Euskalduntzeko Erakundea- Organisation for Health Care in Basque)
- **NUPeko Osasun Fakultateko Euskara Taldea** (Basque Language Association of the Health Sciences School at the Public University of Navarre-NUP.)
- **UEU (Udako Euskal Unibertsitatea)**, Basque Summer University

- **Kontseilua, or Euskararen Gizarte Erakundeen Kontseilua** (Council of the Basque Language Organizations)

INDIVIDUALS

- Ibon Aginaga Imaz, Basque Language Technician
- Irati Agirreazkuenaga Onaindia, Researcher and Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Joseba Agirreazkuenaga Ziorraga, Researcher and Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Joxe Mari Agirresarobe, Retired/pensioner
- Martxelin Aizpuru Agirre, Biologist
- Arantza Aizpurua Arruti, Retired/pensioner
- Josu Albero Rodriguez, Microbiologist
- Maialen Alday Munilla, MD
- Miren Edurne Alegria Aierdi, Translator
- Xabier Alkiza San Marcelo, Stuntman
- Sagrario Aleman Astiz, BSc in Pharmacy, Member of Euskaltzaindia (Academy of Basque Language)
- Jose Manuel Aleman Astiz, Teacher
- Beatriz Aleman Astiz, Teacher
- Margarita Alonso Henares, retired Professor.
- Aitzol Altuna Enzunza
- Saioa Alzua Galparsoro, Municipality Worker
- Imanol Alvarez Garcia, Retired teacher
- Dionisio Amundarain Sarasola, Retired/pensioner
- Uxo Anduaga Berrotaran, Sociolinguist, Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Pako Aristi, Writer and Poet
- Oihana Aristondo Etxebarria, Researcher Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Mainer Arizmendiarieta Australia, Teacher
- Izaskun Artola Irazabal, MD
- Amets Arzallus Antia, Bertsolari (Bard or Basque Poet)
- Idoia Astiz Landiribar, Retired teacher
- Alberto Atxotegi Aritzaga, Retired/pensioner
- Joseba Barandiaran
- Josune Bilbao Zabala, Retired Professor.
- Eneko Ceciaga Elexpuru, MD
- Koldo Callado Hernando, MD
- Aitor Elizaran Aguilar
- Mitxel Elortza, Musician and teacher
- Ines Etxabe Belamendia, Educationist
- Amaia Maite Erdozain Fernandez, Professor of Pharmacology, UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Jabier Etxebarria Bartolome, Interpreter
- Malen Ezeiza Zapiain, Nursery Student
- Joseba Fernandez de Retana, MD
- Ana Galarraga Aiestaran, Science-journalist

- Miren Arantzazu Galparsoro Barandiaran, Retired/pensioner
- Mikel Gandarias Jaio, MD
- Virginia Guillen, Professor at the Department of Neuroscience, UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Cristina Gonzalez Artetxe
- Karlos Gonzalez Gonzalez, Language technician
- Aitor Ibarra Alberdi, Metal worker
- Iñaki Idigoras Igartua, Industrial Engineer
- Abel Irizar Mantzizidor
- Loinatz Lasa
- Jose Inazio Lopez de Luzuriaga Fernandez, Musician and Retired teacher
- Ismael Manterola Ispizua, Teacher
- Oskar Martinez de Gereñu Martinez de Madina
- Aitor Montes Lasarte, MD
- Leire Narbaiza Arizmendi, Teacher
- Aitor Okina Llodio, Engineer
- Begotxu Olaizola Elordi
- Iñaki Olalde Azkorreta, Teacher
- Miren Onaindia Olalde, Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Patxi Otamendi Egiguren, Priest
- Joseba Otano Villanueva, Administration worker
- Irati Pagoaga, Teacher
- Jaime Robredo Villanuenga, Retired/pensionist
- Garikoitz Sanchez Verdugo
- Andoni Sarriegi Eskisabel, Retired/pensioner
- Aitor Sarriegi Galparsoro, Teacher and Poet
- Francisco Sudupe Elorza, Ph D Philologist
- Mikel Tirapu Goikoetxea
- Rebeka Ubera Aranzeta, MP (Member of the Basque Parliament)
- Kandido Uranga, Actor and Stuntman
- Mikel Urkola Eleizegi, Retired Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Ane Maite Urtiaga Arregi
- Iker Villanueva, MD
- Julen Zabalo Bilbao, Sociologist, Professor at the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Jon Zarate Sesma, PhD, Professor of Pharmacy, Vicerector of the UPV/EHU (University of the Basque Country)
- Arkaitz Zarraga Azumendi, Director of the Basque Language School of Basauri (Basque Country)
- Adrian Unai Zelaia Arieta-Araunabeña, MD
- Joseba Unzalu Aurrekoetxea, Retired Professor.
- Jon Zulaika Isasti, Technician of the Public Administration